

POLITICKÉ VEDY / POLITICAL SCIENCES

Časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá / Journal for Political Sciences, Modern History, International Relations, security studies

URL časopisu / URL of the journal: <http://www.fpvmv.umb.sk/politickevedy>

Autor(i) / Author(s): Čeri Ladislav – Nečas Pavel – Nad' Jaroslav
Článok / Article: Operačné prostredie vzhľadom na jeho komplexnosť / Operational Environment Regarding to its Complexity
Vydavateľ / Publisher: Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov – UMB Banská Bystrica / Faculty of Political Sciences and International Relations – UMB Banská Bystrica

Odporúčaná forma citácie článku / Recommended form for quotation of the article:

ČERI, L., NEČAS, P., NAĎ, J. 2012. Operačné prostredie vzhľadom na jeho komplexnosť. In *Politické vedy*. [online]. Roč. 15, č. 3, 2012. ISSN 1338 – 5623, s. 180 – 201. Dostupné na internete: http://www.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/3_2012/CERI_NECAS_NAD.pdf.

Poskytnutím svojho príspevku autor(i) súhlasil(i) so zverejnením článku na internetovej stránke časopisu Politické vedy. Vydavateľ získal súhlas autora / autorov s publikovaním a distribúciou príspevku v tlačenej i online verzii. V prípade záujmu publikovať článok alebo jeho časť v online i tlačenej podobe, kontaktujte redakčnú radu časopisu: politicke.vedy@umb.sk.

By submitting their contribution the author(s) agreed with the publication of the article on the online page of the journal. The publisher was given the author's / authors' permission to publish and distribute the contribution both in printed and online form. Regarding the interest to publish the article or its part in online or printed form, please contact the editorial board of the journal: politicke.vedy@umb.sk.

OPERAČNÉ PROSTREDIE VZHL'ADOM NA JEHO KOMPLEXNOSŤ

Ladislav Čeri – Pavel Nečas – Jaroslav Nad*

RESUME

The article includes insights into the „operational environment“(OE), its complexity, dynamism, and development of its individual elements, that are intrinsically linked. The first and second sections contain theses from doctrines based on SR and allied joint publications (AJP). Main part of the article describes the OE variable factors such as political environment - elements of stability of the state, socio-demographic environment, physical environment, the security environment, information environment and economic environment. The result is an environment that can be defined as „mix' of the terms and conditions that affect the use of military force and commanders decision-making process. It is very difficult to define and analyze the complex crisis. Good knowledge of operational environment, understanding of the complexity and interrelationships between elements of the operational environment is the foundation of all operations.

Key words: Operational environment, political environment, socio-demographic environment, physical environment, the security environment, information environment, economic environment, complex security environment.

Úvod

Pri snahe o pochopenie spôsobov a postupov plánovania a uskutočňovania širokého rozsahu úloh stabilizačných aktivít sme vychádzali okrem akademických a iných zdrojov z relatívne novej (2010) Vojenskej doktríny VDG-30-01-01/Oper s názvom „Postupy a spôsoby vykonávania stabilizačných aktivít“, ktorá vychádza zo spojeneckých publikácií ATP-3.2.1.1 a ATP-3.4.1.1. Mnohé z tu uvedených taktických úloh stabilizačných aktivít, obzvlášť takých, ktoré spadajú do kategórií počiatočnej obnovy služieb a

* Ing. Ladislav Čeri pôsobí vo Vojenskej kancelárii prezidenta Slovenskej republiky, Bratislava, Slovenská republika, e-mail: ladislav.ceri@prezident.gov.sk.

prof. Ing. Pavel Nečas, PhD. pôsobí ako prorektor pre vedu, Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, Liptovský Mikuláš, Slovenská republika, e-mail: pavel.necas@aos.sk.

PhDr. Jaroslav Nad pôsobí ako vedúci obrannej sekcie (NATO a EÚ) v Stálej delegácii Slovenskej republiky pri NATO v Bruseli, Belgicko, e-mail: jaroslav.nad@mod.gov.sk.

podpory pri dočasnej správe krajiny, nie sú typickými vojenskými úlohami. Mnohé z týchto úloh majú civilný, alebo právny základ, alebo sa zaoberajú finančnými a infraštruktúrnymi záležitosťami. Vojenské jednotky však budú často prvými a jedinými zložkami, ktoré sa stretnú s výzvami, aby čelili týmto „nevojenským“ záležitosťami. To znamená, že proces riešenia problémov v takýchto priestoroch musia vojenský veliteľia, ich štáby a jednotky brať do úvahy. Tento postoj by mal tiež prispievať k zlepšeniu bezpečnostnej situácie v priestore operácie (zodpovednosti).

Operačný kontext (súvislosti)

Operačné prostredie (Operational Environment – OE) môžeme ponímať aj tak, ako je uvedené v doktríne PS OS SR (C) (AJP-3.2), kde je definované ako zmes podmienok, okolností, vplyvov, charakteristík a aktérov, ktorá vplýva na nasadenie vojenských síl a rozhodovanie ich veliteľov (aj civilných aktérov) a pre každé vojenské ťaženie či operáciu sa líši. Táto zmes bude zakaždým pozostávať z prvkov, ktoré sa nachádzajú v dejisku operácie, a to miestnych prvkov reprezentovaných predovšetkým obyvateľstvom a jeho kultúrou, a rovnako aj z vonkajších prvkov (aktérov) predstavovaných medzinárodnými organizáciami, samozrejme aj NATO.

Pochopenie komplexnosti operačného prostredia (ďalej len OP) a vzťahov medzi jeho prvkami je základom pre všetkých účastníkov konfliktu. Aj keď táto kapitola opisuje niektoré charakteristické prvky OP ako samostatné body, pri ich čítaní je nevyhnutné mať stále na pamäti, že OP je skutočne dynamické, stále sa vyvíja a mení a jeho jednotlivé prvky sú vnútorne prepojené. OP je pritom vonkajšími faktormi ovplyvňované zámerne aj nezámerne, a to v prospech aj neprospech neregulárnych aktivít. (VDG-30-01-01. Vojenská doktrína..., 2004)

Táto úloha je však oveľa komplikovanejšia a najmä časovo náročnejšia. Vyžaduje si súvislé a koordinované úsilie a spoluprácu rôznych aktérov, akými sú medzinárodné organizácie, vládne a nevládne organizácie, agentúry a, prirodzene, aj vojenské jednotky. V tomto spočíva podstata komplexného prístupu riešenia kríz (Spilý, 2011).

Komplexný prístup

Komplexné krízy neumožňujú, aby boli definované a analyzované jednoduchým a jednostranným spôsobom. Výzvy súčasnosti vyžadujú od celej medzinárodnej verejnosti komplexný prístup a koordináciu všetkých akcií

civilných aj vojenských aktérov, čo umožní ich harmonizáciu a rovnako je podmienkou nutnou na koordináciu a dekonfliktáciu politických a vojenských nástrojov NATO s ostatnými nástrojmi moci štátu a aliancie. Táto situácia generuje potrebu širšej spolupráce a plánovania v súlade so zásadami rozhodovacieho procesu relevantných orgánov NATO s orgánmi aliančných krajín.

Uplatnenie komplexného prístupu NATO ku krízovému manažmentu sa sústreďuje do 3 úrovní:

- a) Na politicko-strategickej úrovni sa sústreďuje na budovanie dôvery a všestranného porozumenia medzi medzinárodnými aktérmi;
- b) Na úrovni dejiska operácie musí byť veliteľ síl NATO splnomocnený viesť pri vedení operácie efektívnu spoluprácu s miestnymi autoritami a ostatnými medzinárodnými aktérmi;
- c) Na operačnej úrovni je prioritou spolupracovať s ostatnými medzinárodnými aktérmi v celom procese operačného plánovania, najmä v oblasti civilno-vojenskej spolupráce, ktorá je pre túto oblasť nevyhnutná. (SVD-30-44. Spoločná vojenská doktrína..., 2004)

Na dosiahnutie úspechu je nevyhnutné, aby všetky tri úrovne pôsobili komplementárne.

Komplexný prístup vo svojej najjednoduchšej forme by mal posilniť existujúci proces a utužiť vzájomné vzťahy na spoločných, medziorgánových a mnohonárodných úrovniach. Komplexný prístup v rámci konkrétnej aktivity by mal obsiahnuť zainteresovaných činiteľov vládnych organizácií, mimovládnych organizácií, medzinárodných organizácií a ďalších prvkov, ktoré sa zúčastňujú v stabilizačných aktivitách na vyriešenie konfliktu.

Hybné sily konfliktu môžu vyrastať z:

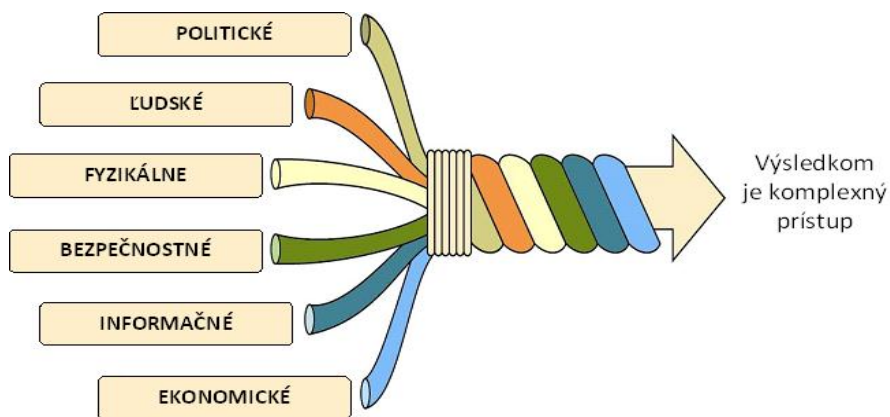
- globalizácie a globálnej nerovnosti,
- urbanizácie a z nej vyplývajúcich sociálno-demografických zmien,
- oživenia extrémistických ideológií,
- prístupu k novým technológiám, počítačovým sieťam a kyberpriestoru,
- humanitárnych kríz (vrátane prírodných katastrof),
- zápasu o zdroje strategických surovín.

Operačné prostredie

Prvky stability štátu, stav ne/stability či zraniteľnosť vládnych orgánov nám udávajú operačný kontext, ktorý môžeme ďalej analyzovať.

Medzi premenné faktory operačného prostredia patria hlavne: politické prostredie, sociálno-demografické prostredie, fyzické prostredie, bezpečnostné prostredie, informačné prostredie a ekonomické prostredie. (AJP-3.4.4, 2008, kap. 2)

Obrázok č.1: Premenné faktory OP

Možné členenie prvkov systému operačného prostredia:

- Systém fyzikálneho prostredia;
- Sociálny systém;
- Politický systém;
- Systém národnej bezpečnosti;
- Ekonomický systém;
- Informačný systém;
- Infraštruktúra a technológie.

Operačné prostredie môžeme definovať ako „zmes“ podmienok a okolností, ktoré ovplyvňujú nasadenie vojenskej sily a rozhodovanie veliteľov (Macko, 2010).

Kľúčové faktory vplývajúce na operačné prostredie:

- globalizácia, globálna nerovnosť a zmeny klímy,
- urbanizácia a demografický vývoj,
- obroda extrémistických ideológií,
- prístupnosť najnovších technológií, rozvoj globálnej počítačovej siete a virtualizácia domén,
- humanitárne krízy.

Politické prostredie

Politické prostredie je v každom regióne výrazne odlišné, z čoho vyplýva aj odlišnosť druhov ťažkostí a problémov, ktoré sú pre vedenie operácií v každom prostredí jedinečné.

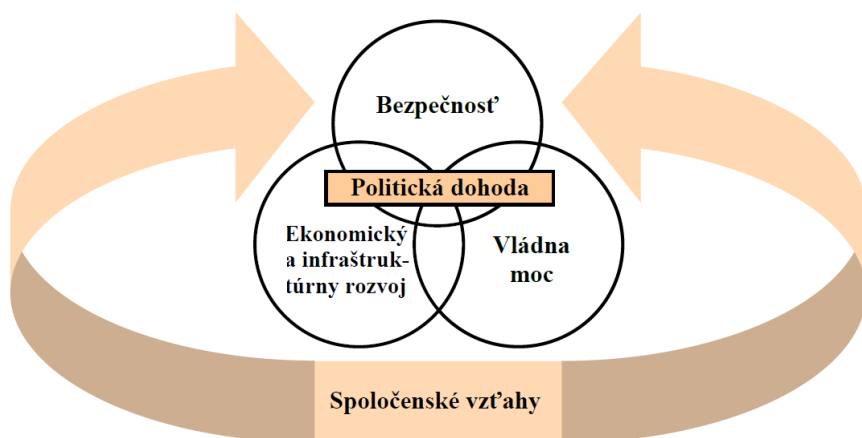
Nasadené sily musia byť teda kvalifikovane oboznámené s politickým prostredím a rovnako aj s politickými názormi a postojmi obyvateľstva daného regiónu. Takýto prístup umožní zosúladiť vojenské akcie so strategickým kontextom.

Velitelia si sú vedomí toho, že politické vstupy a zásahy do vojenských záležitostí sa stávajú realitou, z čoho vyplýva, že prakticky všetky vojenské aktivity majú politický dopad a sú predmetom dôkladného posudzovania ako spojencov, tak aj nepriateľských skupín. Výsledkom je, že vojenské rozhodnutia a vojenské akcie len výnimočne spadajú pod jednu úroveň vojenských operácií (strategická, operačná, taktická).

Stabilné spoločnosti sú charakterizované nízkou úrovňou neistoty, rovnomernou distribúciou blahobytu, služby naplňajú očakávania. V operačnej oblasti sú to humanitné agentúry a rozvojová pomoc.

Nestabilné spoločnosti sú charakterizované veľkou neistotou, nestabilitou spoločnosti a evidentným sociálnym napätím. Základné potreby nie sú dostupné alebo zabezpečované sociálnym systémom. Spoločnosť má tendencie ku kriminálnym, povstaleckým a teroristickým skupinám.

Obrázok č. 2: Prvky stabilného štátu

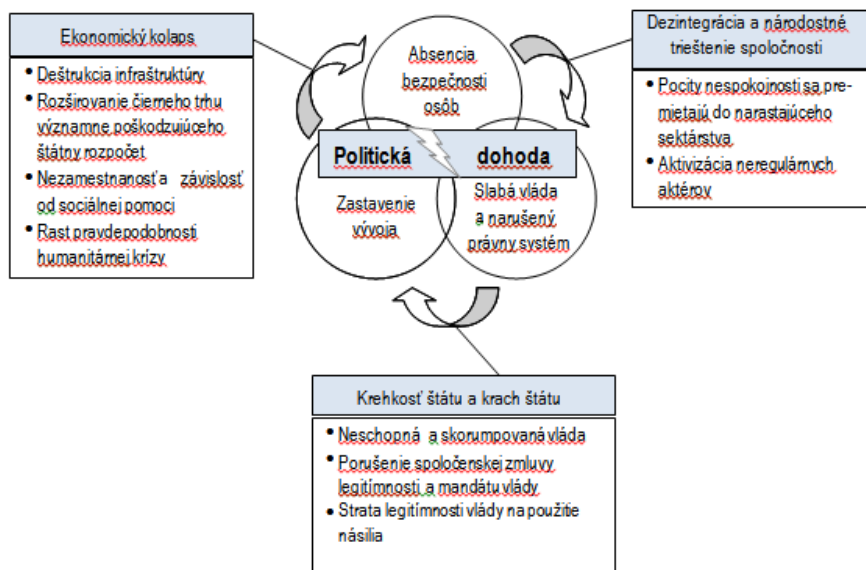

Prvky ne/stability štátu

Ne/stabilita štátu sa prejavuje stratou schopnosti efektívne riadiť štátne inštitúcie a garantovať zákonnosť. Prejavy nestability sa premietajú na lokálnej, regionálnej a aj na globálnej úrovni. Najprv sa prejaví na lokálnej úrovni predovšetkým značným znižovaním bezpečnosti obyvateľstva a poklesom výkonnosti oficiálnej ekonomiky.

Na regionálnej úrovni sa prejavuje zvyšovaním počtu utečencov, nárastom vplyvu medzinárodnej kriminality a tiež aj počtu neregulárnych aktivistov, rovnako aj postupným zmenšovaním priestoru na uplatňovanie štátnej moci.

Obrázok č.3: Krehké štáty - zostupná špirála

Ľudské prostredie

Toto prostredie zahŕňa sociálne skupiny (pozitívne, neutrálne, negatívne, nepriateľské) a potenciálnych aktérov, vrátane protivníkov, ktorým vojenské sily musia rozumieť a/alebo ovplyvňovať, ak majú byť vojenské sily schopné účinne viesť operáciu.

Sociálno-demografické prostredie/systém

Sociálne skupiny existujúce v priestore operácie môžu byť vo vzťahu k aliančnému prvku napríklad: ústretové, neutrálne, negativistické, alebo otvorene nepriateľské. Silnú úlohu tu hrajú vodcovstvo a právomoci jednotlivých orgánov (štátnej) správy, pochopenie miestnej kultúry a jej štruktúry.

Mentálne mapy sú zdrojom prekrútenia reality. Je to umiestnenie oblasti alebo krajiny skresľujúco vzhľadom na skutočnosť. Napr. kultúrne mapy (napr. Veľkého Uhorska, Srbska, Grécka atď...). Tendencia vlastného videnia (chápania) sveta nie je otázkou len tejto epochy.

Kultúrno - etnocentrické mapy zjednodušujú klasifikáciu systémov (napr. moslimský svet chápeme iba ako arabský). Faktor času - nedostatok času stráveného v regióne skresľuje analýzy (tak isto ako opätovný návrat po dlhšom

čase). Situácia - ak pôsobíme v určitej oblasti, považujeme ju za dôležitú. Krízy však môžu posunúť dôležitosť do inej oblasti (krajiny) – príklad = misia v Afganistane verzus súčasné hnutia v severnej Afrike.

Kultúrne povedomie a kultúrne štruktúry. Poznanie, čo znamená kľúčový prvok kultúry, prináša možnosť/príležitosť nájsť styčné body v kultúre, vzdelávaní, histórii, religionistike a náboženskom vyznaní. Vzťah kultúry a ostatných systémov:

História - popisuje vývoj kultúry v čase, adaptáciu populácie, vplyvy na jej vývoj. História determinuje náboženstvo a jeho chápanie i používanie.

Tolerancia - čím je kultúra či náboženstvo tolerantnejšie k iným, tým menej je politicky aktívne. Netolerantné (kultúrne/náboženské) systémy využívajú politickú silu ako prostriedok na potlačenie toho, čo považujú za kacírstvo a odpadlivosť.

Organizácia – čím organizovanejšia je cirkev, tým viac schopná politickej akcie.

Pravidlá – čím viac vyžaduje určovať pravidlá sociálneho života, tým vyššie je riziko potenciálneho konfliktu s ostatnými aspektmi spoločnosti. Je tu veľký potenciál napríklad veriacich, ktorý môžu usilovať o politickú moc na vyriešenie sporov s „neveriacimi“.

Náboženstvo – veľmi dôležité je pochopiť krajiny, kde napríklad nie je oddelená cirkev od štátu. Islam ovplyvňuje politické a vojenské záležitosti. Existujú špecifické predpisy pre biznis, zdravie, sociálnu spravodlivosť atď.

Psychologické aspekty nespokojnosti v operačnom prostredí: Vychádzajú z pohľadu obyvateľstva na niektoré veci a udalosti, či už majú, alebo nemajú reálny základ. Potencionálni protivníci tieto pocity dômyselne využívajú a vedia ich aj vhodne manipulovať tak, aby slúžili ich cieľom. Zdroje nespokojnosti môžu prameniť z potlačovaných potrieb, napríklad národnej identity, duchovných potrieb (náboženstva), ekonomiky, korupcie, represii, prítomnosť cudzích/zahraničných síl, či nedostatočných služieb obyvateľstvu v operačnom priestore.

Spoločnosť a jej vzťah k prostrediu nie je optimálny, prostredie musí zabezpečiť minimálne prežitie ľudskej spoločnosti. Je to systém prepojených vzťahov (zmeny prirodzené a tie, čo zapríčiní človek). Bohatstvo prírodných zdrojov nemusí znamenať prosperitu krajiny. Existuje zásadný rozdiel v tom, ako ľudia vidia prostredie a tým, aké prostredie v skutočnosti je. Spoločnosť tiež volí rôzny kurz pod vplyvom faktorov, ktoré formujú jeho civilizáciu - politické tlaky, tradície, kultúrne hodnoty.

Fyzikálne/Fyzické prostredie

Spravidla tvorí geografia priestoru operácie, rozvinutosť mestskej zástavby, infraštruktúra a aj klíma a charakter ročných období atď. Politické, sociálne a kultúrne správanie (aj vojenské) je ovplyvnené fyzikálnym prostredím. Vplýva na spôsob organizácie spoločnosti, obchodu, rastu populácie jeho rozdelenia a migrácie, odievania ale aj na spôsob vojenskej organizácie. Vplyv a výzvy fyzického prostredia na vedenie operácie sa odlišujú pre každé konkrétne klimatické a zemepisné prostredie. Je priama súvislosť napríklad vplyvu pohorí, púští, vodných ciest na rozmiestnenie obyvateľstva, prírodné katastrofy, ale aj na vojenskú činnosť. Počasie a klíma určujú limity pre fyzickú, ekonomickú i vojenskú činnosť a ovplyvňujú aj kultúrne správanie. Znečistenie ovzdušia, ozónové diery, otepľovanie a podobne vplývajú na populáciu v predpokladanom priestore operácie.

Klíma a model počasia v ročných obdobiach. Aliančné sily musia byť schopné viesť operácie vo všetkých klimatických podmienkach, vo dne aj v noci. Nepriaznivé zmeny v počasí môžu komplikovať napríklad pozorovanie a pohyblivosť, čo spravidla povstalci vedia využiť vo svoj prospech. To znamená, že niektoré vojenské aktivity je možné vykonávať iba v určitom období.

Litosféra ovplyvňuje interakciu spoločení, vplýva na sociálny rozvoj (alebo ho brzdi). Pohoria, nížiny, údolia riek, púšte, pralesy majú vplyv nielen na spoločnosť, ale aj na spôsob bojovej činnosti. Nerastné bohatstvo kovy, ropa a plyn majú zásadný vplyv na bezpečnosť.

Hydrosféra vplýva na život ľudí, zvierat, migráciu spoločení, dopravu. Voda sa stáva zdrojom moci. Znečisťovanie vody na horných tokoch je zdroj možného konfliktu. Zásobovanie vodou sa môže stať v operačnej oblasti problémom.

Biosféra a jej tri závažné aspekty ako ľudská populácia, potrava, choroby - môžu prevážiť všetky ostatné faktory (epidémie, pandémie, endemické choroby) - viazané na určité územie.

Interakcia prírodného prostredia a ľudskej spoločnosti

Geografická poloha - umiestnenie regiónu (bojiska) do priestoru a jeho vzťahy ku faktorom ako sú geografická sieť, fyzikálno-geografické prvky, dopravné línie atď.

Lokácia je dôležitá pre pochopenie vzťahu oblasti a iných častí sveta, vzťahu k misii, dáva základnú orientáciu pre plánovanie operácií – analýzu priestoru operácií (APO).

Situácia - efekt lokácie. Dôležité nie je iba to „kde“, ale prečo sú veci práve tam, ako ich umiestnenie im umožňuje vplývať na okolie. (Obsadenie výšiny umožňuje kontrolu atď.)

Geografická situácia – príkladom, ako sa geografická situácia môže zmeniť, je úsilie štátov napríklad o ovládnutie ťelov (Kaspik a nafta, Ostrovy Spratley, diamanty v oblasti Veľkých jazier). Vplyv existencie typu klímy, charakteristiky povrchu, typ ekonomickej aktivity, využitia pôdy, kultúry, náboženstva na operačné prostredie.

Regionálne jadro - priesečník rôznych osí základných čít (fyzické, kultúrne). Vplýva zásadne na predpokladaný priestor operácie.

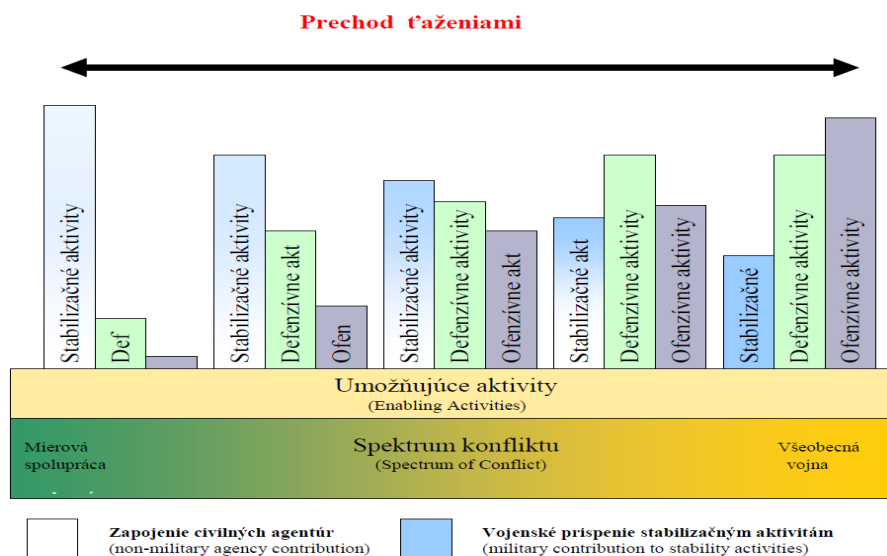
Tranzitná zóna je definovaná ako zóna znižovania kvalít charakterizujúcich región, prechod na iné charakteristiky pre daný región.

Bezpečnostné prostredie

V (predpokladanom) priestore operácie tvoria bezpečnostné prostredie hlavne: zahraničné ozbrojené sily, aliančné sily, vojenské štáby zastupiteľských úradov, vojenský poradcovia miestnych síl, sily miestneho bezpečnostného sektora, „bývalé“ miestne vojenské sily a sily protivníka.

Zlyhanie pri dosahovaní bezpečnostného prostredia zabráni účinnému poskytovaniu adekvátneho spravovania krajiny a odradí zahraničných investorov a civilné orgány od ich angažovania sa pri rekonštrukčných a humanitárnych prácach, ktoré sú dôležité pre obnovu a rast domácej ekonomiky. Vojenské plánovanie by malo poznať nevojenské plánovacie aktivity a byť súdržné s nimi od začiatku akéhokoľvek plánovacieho a rozhodovacieho procesu. Je pritom vyžadovaný komplexný prístup. (VDG-30-01-01. Vojenská doktrína..., 2004) Stupeň účasti (zapojenia) vojenských a nevojenských orgánov v rámci námetov ťaženia v celom spektre konfliktu je znázornený na Obrázku 4.

Obrázok č.4: Pomer aktivít medzi jednotlivými námetmi ťaženia

Je dôležité, aby všetky vojenské a nevojenské orgány pôsobiace v priestore operácie (zodpovednosti) sa spojili z hľadiska jednoty cieľa a súdržnosti akcie. Jednota cieľa by mala byť vyjadrená v zámere veliteľa ako jednotný námet. Mal by vyjadrovať komplexný prístup vyžadovaný na vytvorenie požadovaných účinkov v psychologických a fyzických plánoch, pôsobiacich smerom k operačným cieľom.

Kľúčovým prvkom bezpečnostného prostredia je bezpečnostný sektor, ktorý pozostáva z jednotlivcov a inštitúcií zodpovedných za bezpečnosť hostiteľskej krajiny a obyvateľstva. Tento sektor spravidla zahŕňa vojenské a štátom dotované polovojenské sily (súkromné bezpečnostné spoločnosti, miestnu políciu a pod.), národnú a miestnu políciu, súdny a nápravny systém, pobrežnú a pohraničnú stráž, orgány dohľadu a rovnako aj milície a súkromné vojenské a bezpečnostné zbory zamestnané štátom. Bezpečnostný sektor predstavuje zdroj efektívneho a legitímneho vládnutia a zároveň je potenciálom životaschopnosti štátu.

Nie všetci vojenský aktéri, ani aktéri vnímaní ako vojenský, nedisponujú mierou profesionalitou porovnateľnou so silami NATO. Navyše ich činnosť nebýva vždy v súlade s medzinárodným právom, najmä právom vojnového

konfliktu a zásadami vedenia vojny. Pri prvom nasadení nových miestnych bezpečnostných síl býva pre civilné obyvateľstvo dosť ťažké rozoznať ich uniformy a teda identifikovať, kto k akej zložke patrí. Od nasadených síl NATO bude potrebná trpezlivosť a dostatočný čas vybudovať funkčný komunikačný systém s miestnym obyvateľstvom na získanie vierohodného pochopenia všetkých udalostí, ktoré ovplyvňujú život miestnych obyvateľov.

Základnými kľúčovými aktérmi bezpečnostného prostredia sú:

- *Zahraničné vojenské sily.* Zahraničné vojenské sily sú vojenským prvkom iných krajín zapojených do operácie v rámci hraníc hostiteľskej krajiny a môžu mať charakter priateľský, alebo nepriateľský k silám NATO. Tieto sily môžu byť v hostiteľskej krajine prítomné na základe požiadavky na intervenciu alebo pomoc, alebo z dôvodu agresívnej intervencie.
- *Sily aliancie.* Ozbrojené sily pod vedením NATO operujúce na základe mandátu OSN môžu mať organizáciu, ktorá je spôsobilá viesť operácie naprieč celým spektrom konfliktu. Ciele aliancie budú dosahované prostredníctvom ozbrojených síl dvoch alebo viacerých krajín spoločne usilujúcich dosiahnuť vzájomne dohodnutý konečný stav. Operácie pod vedením NATO môžu zahŕňať veľký počet ozbrojených síl s rozdielnymi spôsobilosťami, pričom každá z nich reprezentuje vlastné národné záujmy, a spravidla majú obmedzené skúsenosti v spolupráci s ozbrojenými silami ostatných krajín. Výhrady („constrains“ aj „restrains“) jednotlivých krajín NATO môžu významne ovplyvniť plánovanie a realizáciu operácií vedených NATO.
- *Vojenské štáby zastupiteľských úradov.* Celý rad zastupiteľských úradov a vysokých komisárov má svoj vlastný vojenský štáb, ktorý je zodpovedný za celý rozsah úloh od ceremoniálnych povinností až po vypracovanie užších bilaterálnych vojenských vzťahov.
- *Vojenský poradcovia v hostiteľskej krajine.* Títo môžu pôsobiť v rámci ozbrojených síl hostiteľskej krajiny. Spravidla sú vojenskými profesionálmi z iných krajín, ktoré poskytujú výcvikovú a inú pomoc na základe bilaterálnych dohôd.
- *Bezpečnostné sily hostiteľskej krajiny.* Tieto sily sú budované, cvičené a udržiavané hostiteľskou krajinou na zaistenie ochrany pred vonkajším nebezpečenstvom a na udržiavanie bezpečnosti a stability v rámci krajiny. Predstavujú tzv. bezpečnostný sektor hostiteľskej krajiny. Môžu pozostávať z druhov síl, ako sú: pozemné sily, námorné sily, sily námornej

pechoty, sily pobrežnej stráže a vzdušné sily. Ich súčasťou sú často aj vnútorné spravodajské sily, pohraničná stráž, colní úradníci, sily predurčené na vynútenie práva.

- *Bývalé vojenské sily hostiteľskej krajiny.* V postkonfliktnej situácii, alebo po prekonaní problémov spôsobených krachujúcim štátom býva potrebné v hostiteľskej krajine vykonať odzbrojenie, demobilizáciu a reintegráciu veľkej časti bezpečnostných síl. Tento proces je spravidla sústredený na bývalých povstalcov, ktorí dezertovali, prijali amnestiu alebo akceptovali ponuku na zmierenie.

Informačné prostredie

Nasadenie Informačných operácií (Info Ops) v priestore operácie, použitie dominantnej legendy (narrative), udržiavanie konzistencie a manažovanie verejného porozumenia (the public understanding), využitie chýb a omylov protivníka, propaganda a dezinformácie používané protivníkom, využitie internetu na šírenie doktrín a informačných materiálov, prístupnosť technických informácií o konštrukcii zbraní, nasadení síl a ich taktike, zraniteľnosť používanej modernej komunikačnej technológie a využitie miestnych znalostí a informácií.

Globalizované médiá a rozširovanie možností zhromažďovania informácií spôsobujú neodvratnú transparentnosť všetkých aktivít vedených v priebehu vojenských operácií. Informácie o vojenských akciách sú dostupné pre všetkých, ktorí majú prístup k internetu, k televíznemu a rozhlasovému vysielaniu, pričom tieto informácie môžu byť protivníkom veľmi účinne využité. Informačné prostredie umožňuje silám NATO udržiavať konzistenciu a pozitívne ovplyvňovať verejnú mienku. Protivníci a ich zástancovia budú vo svojej propagande a dezinformačných kampaniach zneužívať vojenské chyby a zlyhania bez ohľadu na to, k akej udalosti sa tieto pochybenia vzťahujú, aby presvedčili miestne obyvateľstvo o podpore ich záujmov a podkopali dôveryhodnosť vlády.

Ekonomické prostredie

V rámci zmeny ekonomických a politických podmienok sa štáty môžu nachádzať v nerovnovážnom stave medzi stabilitou a nestabilitou. Vonkajšie faktory na to môžu mať veľký vplyv v závislosti od toho, akým spôsobom sú nastavené vzťahy medzi krajinami v regióne. V rámci regiónu môžu byť veľké ekonomické rozdiely, čo môže vyvolávať napätie medzi štátmi regiónu.

Globálne, regionálne alebo medzištátne súperenie o prírodné zdroje bude predstavovať nárast nezhôd medzi krajinami. Prerušenie plynulého toku prírodných zdrojov, alebo komerčného zásobovania zo strany jedného štátu môže v konečnom dôsledku vyvolať konflikt. Ďalšími priamymi dôsledkami neschopnosti štátu hospodáriť efektívne môže byť významný prepad jeho zahraničného obchodu a nárast nezamestnanosti. Štáty, ktorých ekonomiky sú priamo závislé od materiálnych zdrojov zo zahraničia, môžu byť mimoriadne citlivé na zmeny v zásobovaní, cenových hladinách a výkyvoch v medzinárodnom obchode.

K regionálnej dominancii často podstatne viac prispieva ekonomická ako vojenská sila krajiny. V neposlednom rade silné ekonomické postavenie umožňuje štátu/skupinám štátov nákup moderných technológií, alebo dlhodobé vedenie vojenských operácií.

Ekonomika priamo ovplyvňuje vzťahy medzi jednotlivými štátmi a rovnako aj medzi štátnymi a neštátnymi aktérmi na regionálnej i na globálnej úrovni. Takéto vzťahy môžu vyústiť do vojenskej, alebo politickej pomoci zameranej na zníženie napätia, alebo na elimináciu krízy. Povedomie o stave ekonomického prostredia môže napomôcť naplánovať vojenské akcie vhodné na zníženie napätia. Existuje tu priame prepojenie medzi efektívnymi bezpečnostnými operáciami a zvyšovaním stability, znižovaním kriminality, ekonomickej migrácie a nárastu pocitu celkovej istoty obyvateľstva. Efektívnosť takýchto vojenských akcií môže byť podstatne zvýšená ich zacielením na konkrétny spoločenský problém. Vonkajšie ekonomické vplyvy môžu mať aj destabilizačný účinok. Tak isto aj vonkajšia ekonomická pomoc môže prispieť k rozvoju krajiny. Úspešnosť operácií môže byť v celom rade prípadov viac závislá od zlepšenia lokálnej a národnej ekonomiky, ako od počtu výstrelov použitých na zaistenie bezpečnosti krajiny

Infraštruktúra. Líši sa štát od štátu, región od regiónu, niekedy aj významne, pričom jej prvky zásadne ovplyvňujú možnosti a účinnosť úsilia síl NATO - dopravná infraštruktúra limituje pohyblivosť (nie však zásadne pre primitívne dopravné prostriedky) a môže spôsobiť kanalizačný efekt (spájanie viacerých prúdov do jedného), ktorý môže byť využitý všetkými aktérmi. Na demonštráciu svojich ofenzívnych spôsobilostí a na psychologické pôsobenie na obyvateľstvo sa prakticky všetky prvky infraštruktúry môžu stať cieľom napadnutia.

Prepojenia na iné systémy:

- a) *Politický* - geografický aspekt býva určujúcim faktorom pre správne či politické členenie regiónov;
- b) *Národná bezpečnosť*- fyzikálne prostredie ju môže posilniť aj oslabiť. Nedostatok prírodných bariér môže vyžadovať väčší bezpečnostný aparát;
- c) *Ekonomika* - ovplyvnená prírodnými zdrojmi, ornou pôdou, vodou atď.
- d) *Informácie* - členité oblasti a obmedzenie signálu, iného typu spojenia;
- e) *Infraštruktúra a technológia* - vplyv na adaptáciu, prekonanie nedostatku zdrojov, alebo, naopak, ak je nedostatočná, neumožňuje využívať zdroje
- f) *Sociálny* - kultúrna geografia (mestá, etniká, náboženstvá, ekonomická a politická geografia).

Operačné prostredie je okrem vyššie uvedených faktorov ovplyvňované vojenskými aj nevojenskými hrozbami, štátnymi alebo neštátnymi aktérmi. V budúcich konfliktoch sa môžu vojenské jednotky stretnúť so širokou škálou protivníkov, odlišujúcich sa kvalitou, kvantitou, úrovňou riadenia (snáď aj miestnou autoritou) a zámermi. Protivníci môžu využívať regulárne alebo neregulárne aktivity, predstavujúce regulárne a neregulárne hrozby pre celú medzinárodnú komunitu, ktoré spôsobujú nebezpečné a nestabilné situácie, viac-menej často sprevádzané všetkými druhmi humanitárnych problémov. Štáty, národy, nadnárodní činitelia a neštátne entity budú pokračovať v proteste a znovu definovať globálne rozširovanie sily, koncept suverenity a povahu boja.

Hrozby môžu byť spôsobené štátmi, organizáciami, ľuďmi, skupinami, jednotlivcami, podmienkami alebo prírodným fenoménom, ktoré sú schopné poškodiť alebo zničiť život, dôležité zdroje alebo inštitúcie.

Príprava na zvládnutie týchto hrozieb vyžaduje použitie všetkých prostriedkov národnej a medzinárodnej sily – diplomatických, informačných, vojenských a ekonomických. Hrozby môžu byť vyjadrené prostredníctvom štyroch hlavných kategórií alebo výziev, ktorými sú: tradičné, neregulárne, katastrofické a deštruktívne hrozby. Špeciálna kategória hrozby je vytváraná všetkými typmi prostredia a prírodných katastrof, ktoré sa objavujú celkom neočakávane a majú veľký dopad na región.

Obyvateľstvo sa stáva ťažiskom OE a to ako pre koalíciu, tak i pre povstalcov.

Obyvateľstvo môže byť rozdelené v danej krajine etnicky, nábožensky alebo politicky. To je často historicky hlboko zakorenené. Tieto delenia môžu

byť veľkým zdrojom konfliktu, napríklad takéto komplexné delenie môže spôsobiť problémy počas rekonštrukcie.

Znalosti, pochopenia a rešpektovania miestnej kultúry môžu byť kľúčovým faktorom podpory domáceho obyvateľstva či trvácneho úspechu v stabilizačných aktivitách. Spôsob, akým sa jednotky správajú k populácii je dôležitý. Je to veľmi náročná úloha aj z časového hľadiska. Ignorovanie kultúrnych aspektov izoluje jednotky od obyvateľstva. Nedostatok miestnej podpory a porozumenia bude naopak stimulovať obyvateľstvo podporiť ideu povstalcov a miestnych vedúcich jedincov a k ich zapojeniu sa do povstania, čo bude v konečnom dôsledku zvyšovať silu nepriateľa.

Spolupráca s miestnymi, regionálnymi, národnými orgánmi a vládami je často iniciovaná na najvyšších úrovniach. Koaličné sily musia byť spôsobilé spolupracovať s predstaviteľmi miestnych, regionálnych a niekedy aj národných orgánov.

V prípade nebezpečenstva krízy, krajiny (buď samotné, alebo v spolupráci s ďalšími) sa budú usilovať ju zmierniť s využitím diplomatických, informačných a ekonomických prostriedkov.

Styčný komunikačný a informačný systém je zásadným opatrením pre dosiahnutie funkčnej koordinácie činnosti na všetkých stupňoch a vyžaduje osobitne pripravených ľudí.

Styk s civilnými inštitúciami je dôležitý pre udržiavanie dobrých stykov s civilnými úradmi, ako napríklad s miestnou samosprávou, miestnou políciou, pobrežnou strážou, kontrolou letovej prevádzky, hasičským zborom a nemocnicami v priestore. Zásadne dôležitý pre úspech operácie je styk s medzinárodnými organizáciami, ako je napríklad Úrad vysokého komisára OSN pre utečencov – UNHCR, Medzinárodný výbor červeného kríža – ICRC, Svetová zdravotnícka organizácia – WHO a podobne.

Vyjednávanie a sprostredkovanie je možné definovať ako situáciu, keď dve alebo viac strán sa stretne za účelom riešiť svoje rozdielne názory.

Média - domáce i medzinárodné, sa budú vždy zaujímať o rozmiestnení jednotiek v priestore operácie (zodpovednosti). Vďaka moderným prostriedkom spojenia môžu obrázky a články v národných či regionálnych médiách ovplyvňovať názor obyvateľstva a politikov, vrátane vojenských prvkov. Navyše média môžu uplatňovať priamy i nepriamy vplyv na proces operačného plánovania (plánovacieho a rozhodovacieho procesu) a velenia a kontroly.

Špeciálne okolnosti a prostredia - pre naše potreby je to vplyv špecifických poveternostných pomerov a terénnych podmienok, akými sú hlavne umelé

alebo prírodné prekážky, extrémny chlad, púštne regióny, džungle a hory. Niekedy je tam kombinácia týchto podmienok (napríklad extrémny chlad a hory). Tieto špecifické podmienky môžu tiež byť kombinované s takými, ktoré sa vyskytujú v lesoch, zastavaných priestoroch a pri zníženej viditeľnosti. Celkový vplyv klimatických pomerov (počasie) a terénu na uskutočnenie stabilizačných aktivít je rovnaký ako pri vykonávaní iných aktivít, tak ako sú opísané v VDG-30-01/Oper.

Charakteristika operácií

Riešenie komplexu krízy vyžaduje hlboké porozumenie:

- *aktérom* (conventional and irregular opponents, and a range of friendly, neutral and/or belligerent actors);
- *operačnému prostrediu* (psychological and physical, Individual and group motivations, objectives and other purposes, physical terrain);
- *vojenským a ostatným úlohám* (with varying supporting/supported relationships).

Rozhodne lepšie, ako skúmať konkrétne rozdiely medzi typmi operácií a kríz (a vojenským príspevom k ich riešeniu), môže byť pochopiť situáciu na základe nasledujúcich pojmov:

- kto je do konfliktu zapojený;
- prečo a čo sa vlastne stalo – k čomu došlo;
- aké akcie, kedy a kde je nevyhnutné vykonať.

Operačné prostredie

Príspevok NATO ku komplexnému prístupu („Comprehensive Approach“)

Z vojenského hľadiska neznamená komplexný prístup len spoločne zdieľané chápanie situácie, ale predovšetkým akceptáciu skutočnosti, že v určitých situáciách môžu nevojenský aktéri prispieť k splneniu vojenských cieľov a naopak.

Podmienky úspešnej aplikácie:

- zvýšene koherencie pri uplatňovaní „Alliance’s crisis management instruments“, najmä v oblasti plánovacích postupov – vojenských aj politických;
- zdokonalenie praktickej spolupráce aliancie s ostatnými partnermi, a to všetkými relevantnými vládnymi aj mimovládnymi. Spoluprácu treba aplikovať na všetkých úrovniach, až po lokálne plánovanie podielu na operáciách;
- zvyšovať spôsobilosti aliancie pri vojenskej podpore od stabilizačných operácií až po rekonštrukčné úsilie - vo všetkých fázach konfliktu so všetkými aktérmi.

Skúsenosti NATO v Afganistane, Kosove a iných operáciách potvrdzujú *komplexnosť a spleť súčasnej krízy*. Je veľmi ťažké definovať a analyzovať komplexné krízy. Súčasné hrozby si vyžadujú komplexný prístup zo strany medzinárodnej komunity, ako aj správne skoordinovalie činností vhodných civilných a vojenských aktérov prostredníctvom organizácie, koordinácie a synchronizácie vojenských a politických nástrojov NATO s nástrojmi moci. Vyžaduje si to rozsiahlejšiu spoluprácu a plánovanie v súlade s princípmi a rozhodnutiami príslušných najvyšších orgánov NATO.

Zapojenie NATO do komplexného prístupu ku krízovému manažmentu sa zameriava na tri úrovne:

- na politickej a strategickej úrovni sa NATO sústreďuje na budovanie dôvery a vzájomného porozumenia medzi medzinárodnými aktérmi;
- na operačnej úrovni je prioritou spolupráca s medzinárodnými aktérmi v oblasti celkového plánovania komplexných operácií, ktoré si vyžadujú väčší rozsah civilno-vojenskej interakcie;
- na úrovni bojového priestoru musia byť velitelia síl NATO splnomocnení na riadenie účinnej spolupráce a koordinácie s miestnymi orgánmi v danej krajine a s ďalšími medzinárodnými aktérmi pri plnení operácií.

NATO sleduje tri ciele, ktoré považuje za dôležité na úspešné zvládnutie komplexného prístupu:

- a) zlepšenie koherentného použitia vlastných nástrojov krízového manažmentu aliancie, spolu s vojenskými a politickými plánovacími postupmi;
- b) zlepšenie praktickej spolupráce aliancie na všetkých úrovniach s partnermi, OSN (ďalšími príslušnými medzinárodnými organizáciami), vládnyimi a mimovládnyimi organizáciami (NGO) a miestnymi aktérmi počas plánovania a vedenia operácií;
- c) zdokonalenie schopnosti aliancie na poskytovanie podpory pre stabilizačné operácie a rekonštrukčné snahy vo všetkých fázach konfliktu v zhode s ostatnými aktérmi.

V kontexte krízového manažmentu úspech komplexného prístupu závisí na spoločnom spolejní účelu a riešenia, vzájomného pochopenia a spolupráce a zabezpečenia vhodných prostriedkov, čo sa nevyhnutne zakladá na politickej

dohode o dosiahnutí želaného výsledku.¹ Budúci želaný výsledok si bude pravdepodobne vyžadovať zohľadnenie bezpečnosti, vládneho režimu a ekonomického vývoja. Zložitosť, komplexnosť, alebo vyvíjajúca sa povaha krízy môže znemožniť konečné definovanie želaného výsledku. Je možné sledovať iba časový horizont skôr niekoľkých mesiacov, než rokov. Nevyhnutným sa môže stať i prerámcovanie problému a želaného výsledku.

Politická dohoda o želanom výsledku je veľmi potrebná kvôli objasneniu stratégie a cieľov; vzhľadom na fakt, že dosiahnutie úplnej dohody medzi viacerými aktérmi môže byť náročné, dôraz by sa mal klásť na vypracovanie spoločnej vízie, alebo spoločného cieľa. Vytvorenie podmienok na dosiahnutie želaného výsledku si vyžaduje aktívne zaangažovanie každého nástroja moci (ATP-3.4.1.1., 2008, kap. 1), ako aj efektívnu spoluprácu medzi vojenskými a nevojenskými aktérmi NATO a širokej škály mnohonárodných inštitúcií, úradov a organizácií. Hoci implementácia tohto komplexného prístupu sa môže líšiť na rôznych úrovniach operácií (strategickej, operačnej a taktickej), ako aj od krízy ku kríze, platí niekoľko hlavných princípov:

- potreba proaktívneho postoja medzi všetkými aktérmi pred a počas krízy;
- dôležitosť spoločného pochopenia dosiahnutého prostredníctvom skupinovej práce, spolupráce, štúdia a spoločného jazyka;
- hodnota skupinovej práce založenej na vzájomnej dôvere a ochote spolupracovať – dôvernosť a zdieľanie informácií sú považované za kľúčové;
- myšlienkové procesy zamerané na výsledky dbajúc o to, aby všetci aktéri zameriavali svoje úsilie k spoločnému cieľu (alebo výsledku) a k vzájomne dohodnutým cieľom na účelovej jednotnosti i v prípade chýbania nedeliteľných právomocí a zodpovedností.

Z vojenského hľadiska sa komplexný prístup nezakladá iba na spoločnom pochopení situácie, ale aj na pochopení toho, že niekedy nevojenský aktéri môžu podporovať vojenských aktérov a zase naopak, pri iných príležitostiach úlohou vojenských aktérov bude poskytovať podporu nevojenským aktérom. Z nedávnych operácií NATO vyplýva, že tieto elementy sú vzájomne závislé. Vojenský plán môže byť úspešný, ak je včlenený do komplexnej odpovede, založený na spoločnom porozumení problému a spoločnom záväzku na jeho

¹ Definované ako: „priaznivá a trvalá situácia, konzistentná s politickým riadením, dosiahnutá prostredníctvom intervencie, alebo ako výsledok nejakej inej formy vplyvu“ (ATP-3.4.1.1., 2008, kap. 1).

vyriešení. Nedeliteľná zodpovednosť môže byť ťažko dosiahnuteľná a v skutočnosti je možné dosiahnuť iba jednotnosť na splnenie účelu. V tomto prípade budú velitelia a iní aktéri schopní potvrdiť zodpovednosti/povinnosti, vyriešiť rozdiely, uľahčiť koordináciu a zjednotiť snahy „koalície“ tvorenej viacerými mnohonárodnými partnermi. Ustanovenie podmienok, právomocí, memoránd o porozumení alebo dohôd na vyššej úrovni poskytuje istý rámec pre koordináciu. Realizácia komplexného prístupu si vyžaduje citlivosť, vzťah, rešpekt, dôveru, trpezlivosť a takt, ako aj odhodlanie všetkých aktérov, vojenských a civilných zložiek spolupracovať na všetkých úrovniach.

Úlohu vojenskej sily pri dosahovaní želaného výsledku je potrebné dôkladne zvážiť a zodpovední za riadenie stratégie jej musia správne porozumieť (ATP-3.4.1.1., 2008, kap. 3). Ak úspešné využitie síl vedie priamo k dosiahnutiu želaného výsledku, je možné ho označiť za rozhodujúce. Ak však vojenská účasť iba umožňuje alebo podporuje dosiahnutie želaného výsledku, nie je označená za rozhodujúcu. V druhom prípade sa nesmie od samého začiatku podceňovať dôležitosť zahrnutia elementov, t. j. diplomatického, civilného a ekonomického, ktoré sú aktivované vojenským úspechom. Zlyhanie v tomto ohľade povedie v lepšom prípade k strate strategickej iniciatívy, v horšom prípade k strategickému neúspechu. Toto je základným predpokladom komplexného prístupu, ktorý NATO aplikuje vo svojich operáciách.

Záver

Operačné prostredie a jeho faktory, môžu byť vyjadrené ako „*zmes podmienok, okolností a vplyvu, ktorá ovplyvňuje použitie vojenských síl a rozhodovanie veliteľa*“. (ATP-3.4.1.1., 2008, kap. 1) Pochopenie zložitosti a vzájomných vzťahov medzi prvkami operačného prostredia je základom všetkých operácií a teda základom pre vedenie vojenských aktivít vo všeobecnosti a najmä stabilizačných aktivít. Operačné prostredie je dynamická, vzájomne prepojená a neustále sa prispôsobujúca zmena. Operačné prostredie môže byť formované zámerne i nezámerne vonkajšími faktormi, pričom poskytuje také podmienky, ktoré umožňujú, aby stabilizačné aktivity podporovali celkové dlhodobé plnenie cieľov v operácií, alebo takýmto podmienkam zabraňuje.

Mohlo by byť veľkým nedorozumením predstavovať si operačné prostredie z čisto fyzického a geografického hľadiska, aj keď sú tieto faktory dôležité. Operačné prostredie nie je ani obmedzované, alebo definované fyzickými,

národnými alebo medzinárodnými hranicami, hoci ich pretína a všetko vyplíňa, je nútené splynúť s nimi a ovplyvňovať ich, a ako také má svoj vlastný dimenzionálny celok. Ovpływňovanie jedného aspektu Operačného prostredia bude mať neodvratný dopad niekde inde a niekedy bude tento dopad dosť neuvážený a neúmerný.

Literatúra:

- AJP-3.2. 2008. North Atlantic Treaty Organization, 2008. [online]. Dostupné na internete: <http://www.nato.int>
- ATP-3.2.1.1. 2008. North Atlantic Treaty Organization, 2008. [online]. Dostupné na internete: <http://www.nato.int>
- ATP-3.4.1.1. 2008. North Atlantic Treaty Organization, 2008. [online]. Dostupné na internete: <http://www.nato.int>
- MACKO, P. 2010. *Zásady vedenia operácií (VVŠK20100315)*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2010.
- MZV Číslo: 421.757/2010-OBEP *Materiál na rokovanie vlády SR*. Informácia o priebehu a výsledkoch summitu NATO v Lisabone v dňoch 19. – 20. 11. 2010.
- SPILÝ, P. 2009. Aktuálny prístup k operáciám NATO. In *Interoperabilita 2009 (zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie)*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2009. ISBN 978-80-8040-365-2.
- SPILÝ, P. 2011. Nástroje Európskej únie na komplexné riešenie kríz. In *Zborník vedeckých a odborných prác*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika, 2011. ISBN 78-80-8040-429-1.
- SVD-30-44. *Spoločná vojenská doktrína „Vedenie operácií proti povstaniu“* 2004. Ministerstvo obrany SR, 2004. [online]. Dostupné na internete: <http://www.mosr.sk>
- VDG-30-01-01. *Vojenská doktrína „Postupy a spôsoby vykonávania stabilizačných aktivít*. 2004. Ministerstvo obrany SR, 2004. [online]. Dostupné na internete: <http://www.mosr.sk>